

Toelichting en gebruik kijkwijzer

ter ondersteuning bij het doelbewust oefenen van lesgeven

Doel en gebruik van de kijkwijzer

Kijkwijzers kunnen worden gebruikt als ondersteuning bij het doelbewust ontwikkelen en verbeteren van vaardigheden. Het overkoepelende doel van het gebruik van kijkwijzers is het ontwikkelen van een steeds verfijnder mentaal model van de te leren en/of te verbeteren vaardigheid. Ofwel, studenten krijgen een steeds beter beeld van een lesfase of vaardigheid er concreet uitziet en hoe zij deze goed kunnen uitoefenen.

De kijkwijzer kan in het doelbewuste oefenproces worden ingezet bij het ontwikkelen van een mentaal beeld van de lesfase en bijbehorende vaardigheid waaraan gewerkt wordt, het stellen van leerdoelen en het geven van informatieve feedback. Deze worden hieronder toegelicht.

In de kijkwijzer zijn de lesfasen van een lesmodel, bijvoorbeeld het Directe Instructiemodel, beschreven. Bij elke lesfase worden bijbehorende stappen en vaardigheden weergegeven. Elke vaardigheid wordt gedefinieerd en nader gespecificeerd in deelvaardigheden. Hierdoor kan op verschillende niveaus worden gewerkt, afhankelijk van de leerbehoefte. Bovendien kan er met verschillende scenario's worden geoefend. Doordat op verschillende niveaus en met verschillende scenario's kan worden gewerkt, kan een student op eigen niveau werken aan een leerdoel, met daarin een opbouw in moeilijkheidsgraad. Zie Tabel 1 voor een overzicht.

Ontwikkelen van een mentaal beeld van de lesfase en bijbehorende vaardigheden

Door het aandachtig lezen en bespreken van de kijkwijzer ziet de student hoe een lesfase met bijbehorende vaardigheden er idealiter en concreet uitziet. Elke vaardigheid is geconcretiseerd in subvaardigheden. Ook door het oefenen met de vaardigheden ontwikkelt een student een steeds verfijnder beeld van het uitoefenen van de betreffende lesfase, vaardigheden en subvaardigheden (Ericsson & Pool, 2016).

Doorloop samen met de student de kijkwijzer en spreek door hoe een les(fase) of vaardigheid eruit ziet.

Een goede oefening voor de student zou kunnen zijn om zelf een kijkwijzer te maken bij een te ontwikkelen vaardigheid.

Stellen van leerdoelen

De kijkwijzer kan gebruikt worden voor het stellen van leerdoelen. Belangrijk bij het stellen van doelen is dat deze uitdagend zijn en net buiten de comfortzone van de student liggen, ofwel in zijn zone van naaste ontwikkeling (Ericsson & Pool, 2016). Hierbij kan een keuze gemaakt worden uit de verschillende niveaus en de verschillende scenario's.

Verder is het belangrijk bij het stellen van leerdoelen dat er eerst een algemeen, langetermijndoel wordt gesteld, waarna dit doel opgebroken wordt in specifieke, meetbare subdoelen. De subdoelen zijn kortetermijndoelen (Ericsson & Pool, 2016). Er wordt op deze manier stapsgewijs en planmatig gewerkt aan een doel.

Zo staat bijvoorbeeld de lesfase 'instructie' centraal, waarbij één vaardigheid wordt uitgekozen om aan te werken. Als onderdeel van de vaardigheid wordt besloten aan welke deelvaardigheid als eerste gewerkt gaat worden.

Onderdeel van het stellen van het doel is het scenario waarmee gewerkt gaat worden. Een doel bestaat uit een te ontwikkelen/verbeteren (sub)vaardigheid met het scenario. Er kan hierbij worden opgebouwd in moeilijkheidsgraad. Het doel kan eerst bijvoorbeeld zijn: het uitleggen van eenvoudige leerstof aan een kleine groep leerlingen (vaardigheid 'uitleggen' + scenario 1). Wanneer dat goed gaat kan een volgende stap zijn: het uitleggen van complexe leerstof aan een kleine groep leerlingen (vaardigheid 'uitleggen' + scenario 2). Ten slotte kunnen scenario 3 en 4 worden toegevoegd aan het doel.

Ook met betrekking tot het werken op de verschillende niveaus kan een stapsgewijze aanpak worden gehanteerd: van het concentreren op specifieke deelvaardigheden naar vaardigheden, van vaardigheden naar een lesfase en ten slotte van een lesfase naar een hele les.

 Is het leerdoel van de student in zijn/haar zone van naaste ontwikkeling? Is het uitdagend genoeg? Gaat de student daarmee buiten zijn/haar comfortzone?

 *Is het leerdoel S(pecifiek) M(eetbaar) A(cceptabel) R(ealistisch) T(ijdsgebonden) geformuleerd?
(Ondersteunend bij het SMART formuleren van het leerdoel zou kunnen zijn:
https://www.uu.nl/sites/default/files/upper_leerdoelen_smart_opstellen.pdf)*

Geven van informatieve feedback

De kijkwijzer kan gebruikt worden voor het geven van informatieve feedback. Feedback gaat over de inhoud of de taak, het leerproces en de leerstrategie om het leerdoel te bereiken, de emoties van een student bij het oefenen (ook bij het krijgen van feedback) en persoonlijke kwaliteiten van de student om het leerdoel te halen (Hattie, 2012/2014; Hattie & Timperley, 2007; Voerman & Faber, 2019).

Feedback moet *informatief* zijn, wat betekent dat feedback zo doelgericht, concreet en gedetailleerd mogelijk is. Zorg dat feedback gericht is op progressie (waarin is de student gegroeid) en discrepantie t.o.v. het leerdoel (wat is er nog nodig om het leerdoel te bereiken) (Voerman & Faber, 2019). Kijk hierbij naar wat het leerdoel is (feed-up), vervolgens hoe het oefenen is verlopen en wat er goed is gegaan, welke vooruitgang is geboekt (feed-back) en tot slot wat er nog nodig is om het leerdoel te halen (feed-forward) (Hattie, 2012/2014; Hattie & Timperley, 2007; Voerman & Faber, 2019).

Voordat de feedback gegeven wordt, kan de student vragen worden gesteld om hem/haar meer te activeren en te motiveren: ask-up (wat was je doel) – ask-back (wat ging goed en hoe komt dat, wat kan nog verbeterd worden) – ask-forward (wat is nog nodig om het leerdoel te halen) (Voerman & Faber, 2019).

Bij het geven van feedback is het belangrijk dat er overwegend positieve feedback ten opzichte van negatieve feedback wordt gegeven. Denk aan een verhouding van 3:1 (Voerman & Faber, 2019). Geef feedback vanuit een observerende houding en beschrijf het gedrag wat je waarneemt met de ik-boodschap.

In de kijkwijzer wordt het leerdoel (feed-up) weergegeven. Dit kan een deelvaardigheid, vaardigheid, stap, lesfase of een hele les zijn. Dan volgt de kolom met de vraag wat er al goed gaat (feed-back) en tot slot een kolom wat beter kan en wat er nog nodig is om het leerdoel te halen (feed-forward).

De specificaties in lesfasen en (sub)vaardigheden fungeren als indicatoren, ofwel observatiecriteria die gebruikt kunnen worden om informatieve feedback te geven.

In Tabel 1 wordt weergegeven welke indicatoren bij een leerdoel van toepassing zijn. Doordat het leerdoel meetbaar en specifiek gemaakt is kan hierop gerichte feedback worden gegeven en wordt duidelijk in hoeverre het leerdoel is behaald.

Tabel 1

Het gebruik van de kijkwijzer

Niveaus waarop gewerkt kan worden	Leerdoel	Indicatoren voor het geven van informatieve feedback
Deelvaardigheid	Het uitoefenen van een deelvaardigheid als onderdeel van een vaardigheid	Betreffende deelvaardigheid
Vaardigheid	Het uitoefenen van een vaardigheid die hoort bij een stap, als onderdeel van een lesfase uit het lesmodel	Deelvaardigheden die horen bij de vaardigheid
Stap	Het verzorgen van een stap binnen de lesfase	Vaardigheden die horen bij de stap
Lesfase	Het verzorgen van een lesfase uit het lesmodel	Stappen die horen bij de lesfase
Hele les	Hele les geven volgens het lesmodel	Lesfasen van het lesmodel
Scenario's waarmee aan het leerdoel gewerkt kan worden: 1. Kleine groep leerlingen in/buiten de groep, met relatief eenvoudige leerstof en/of organisatie van de les 2. Kleine groep leerlingen in/buiten de groep, met relatief complexe leerstof en/of organisatie van de les 3. Hele groep leerlingen, met relatief eenvoudige leerstof en/of organisatie van de les 4. Hele groep leerlingen, met relatief complexe leerstof en/of organisatie van de les		

Zoals eerder aangegeven kan op verschillende niveaus en met verschillende scenario's worden gewerkt, afhankelijk van de leerbehoefte van de student. De kijkwijzers kunnen dan ook per niveau waarop feedback wordt gegeven, gedownload en ingevuld worden: per lesfase, per stap, per vaardigheid en per deelvaardigheid.

Zo kan er voor een student wiens leerdoel het beheersen van een deelvaardigheid is, de kijkwijzer op deelvaardigheidsniveau waarop de betreffende deelvaardigheid staat weergegeven, gedownload en ingevuld worden. Stel dat een student oefent met een vaardigheid (bestaande uit verschillende deelvaardigheden), dan kan de kijkwijzer op vaardigheidsniveau ingevuld worden. Hierbij wordt meer uitgezoomd op de deelvaardigheden en wordt feedback gegeven op de totale vaardigheid.

De bedoeling is om alleen de pagina te downloaden en in te vullen die nodig is voor het geven van feedback. Concreet betekent dit dat alleen de pagina waarop de betreffende stap, vaardigheid of deelvaardigheid is uitgewerkt, ingevuld wordt met feedback.

Bij het doelbewust oefenen is het van belang om geconcentreerd met één leerdoel bezig te zijn. Dat betekent dat op één leerdoel specifiek informatieve feedback wordt gegeven. Daarnaast kan ook op de rest van de les feedback worden gegeven. Daarvoor kan de kijkwijzer op lesfaseniveau ingevuld worden, waarbij er globaal wordt gekeken hoe de rest van de les verloopt.

In de praktijk zal dit betekenen dat er twee pagina's gebruikt worden: de betreffende pagina van de kijkwijzer waarop de stap of (deel)vaardigheid staat (afhankelijk van het niveau waarop gewerkt wordt) en de kijkwijzer op lesfaseniveau voor het beoordelen van de rest van de les.

Verder na feedback

Aan de hand van de feedback bedenken jullie samen hoe de lesactiviteit bijgesteld kan worden zodat de student zijn/haar leerdoel kan halen. Wellicht passen jullie hierbij het plan van aanpak aan of zelfs het leerdoel. Wanneer jullie vaststellen dat de student zijn/haar leerdoel heeft behaald, kan worden gestart met een nieuw leerdoel. Dit kan ook hetzelfde leerdoel zijn, maar met een ander scenario.

De student kan bijvoorbeeld het kunnen geven van instructie aan enkele leerlingen uitbreiden naar het kunnen geven van instructie aan een hele groep leerlingen.

- *Voer het feedbackgesprek vragenderwijs, ofwel stel eerst vragen aan de student voordat je je eigen feedback geeft: ask-up (wat was je doel) – ask-back (wat ging goed en hoe komt dat, wat kan nog verbeterd worden) – ask-forward (wat is nog nodig om je leerdoel te halen, welke kwaliteiten kun je inzetten, hoe kan ik je daarbij ondersteunen).*
- *Voor de student kan het spannend zijn om feedback te krijgen. Houd hier rekening mee en kijk wat je feedback met hem/haar doet. Een veilige omgeving is voorwaardelijk om optimaal te kunnen leren.*
- *Moedig het maken van fouten aan bij de student. Biedt daarna ook meerdere mogelijkheden om te oefenen.*
- *Check of je feedback informatief is: kan de student met jouw feedback uit de voeten? Dit kun je terugvragen door de student in eigen woorden te laten vertellen wat je feedback is en wat hij/zij hier concreet mee gaat doen (wat zijn de vervolgacties).*
- *Geef de feedback ook eens vanuit het perspectief van de leerlingen. Dit kan ook vanuit een paar zogenaamde voorbeeldleerlingen (met verschillende leerbehoeftes) gegeven worden.*
- *Laat de student meerdere bronnen van feedback gebruiken: jou, leerlingen, collega's, medestudenten, docenten, ouders.*
- *Laat de student verschillende vormen van feedback gebruiken: observaties, interviews, vragenlijsten, leerlingenwerk, etc.*
- *Laat de student een lesactiviteit van zichzelf filmen. Laat de student zichzelf feedback geven en dit bespreken met jou, een collega, een medestudent of tijdens de PPO- of kernpraktijkenbijeenkomst. Let op! Zorg ervoor dat de student vooraf toestemming heeft van de ouders/verzorgers van de leerlingen waaraan hij/zij lesgeeft om de filmopname te mogen gebruiken (zie AVG).*
- *Laat de student lessen van jou, collega's en/of medestudenten observeren en hierop feedback geven.*
- *Vier alle succeservaringen!*

Bronnen

Ericsson, A. & Pool, R. (2016). *Piek*. Spectrum.

Hattie, J. (2014). *Leren zichtbaar maken* [Visible Learning for Teachers] (F. Collignon, Vert.; 3^e dr.). Bazalt Educatieve Uitgaven. (Originele bron gepubliceerd in 2012)

Hattie, J. & Timperley, H. (2007). The power of feedback. *Review of Educational Research*, 77, 81-112.

Voerman, L. & Faber, F. (2019). *Didactisch coachen*. De Weijer Uitgeverij.